

Mabias

weefis.

Nr. 27.

Birmdeenä 7. Juli

1858.

Jaunas sinnas.

Is Bahzsemmes. Bahzsemmes waldischanas taggad irr eezehluschas usraugus pahreem lautineem, kas sawu tehwu semmi apnikuschchi, us Amerika aiseet jaunä dshiwë mestees, fur, kà lihds schim tas notizzis, tohs pohsis un behdas sagaidija. Schee usraugi nu pahre to gahdahs, ka tahdi lautini, kam tomehr papehschidegg un kas neleefahs sewi noturretees, netriht wiltneeku naggös, kas teem schein' to jaunu dshiwë par brishnum' faldun un laimigu isflawe un tuty a wamachawus tohs ir labbi kà par wehrgeem pahredoht, fur teem lihds schim ne kahda palihga neds aishahwetaja nebija. Schee usraugi arri us to luhkohs pakkat, ka tahdi aylami lautini kluffi un passeppen ne eestreen wiltneeku spohstös, bet ka teem tur aishahfuschchem jel kaut kahda weetina teek, fur gohdigi ar sawa waiga sweedreem warr sawu maissi pelniht un ehst. — Bruhschu konsulis no Wera-Kruz, deenwiddus Amerika, rakstijis, lai Bahzsemneeki jel fargotees us Meschikas semmi eet dshiwë; jo wiffas tahs apsohlishanas, ko wiltigi skapperneeki winneem eeteizohht un us papihri driffketas preekschà rahdoht, ka winneem tur labbi buhs un ka pahre winneem tikschoht gahdahs, effoht neeki un blehnas ween, jo Meschikas waldischana tahs leedsotees peepildihht un aishildinajotees ar to, ka tee effoht jau dikti wezzi likumi, kas jau senn wairs ne effoht spehka. Tad nu tee peewilti tur aishahfuschchi woi nu mirstoht to gaisu newarredami panest, jeh paleekoht

zitteem tur jau senn dshiwodameem Bahzsemneekeem par nastu, kam preeksch scheem jasamett zella-nauda, lai warr atpakkat tikt sawa semme. Zittadi teem tur japaleekoht par wehrgeem.

Is Englantes. Englantes kehneenee Viktoria schowassar' apnehmusehs braukt us Berlini, sawu meitu un snohtu apmekleht, — kam, kà lassitaji wehl labbi atminnehs, Janwara mehnesi bij kahsas. Sprantschu keisers to sinnaht dabbujis, kehneenei arri luhdsis winnu apmekleht Scherburges (Cherbourg) pilsefhtà, tur tas schowassar' leelas gohda-deenas swinnehs un kehneenee effoht apsohlijuse naht.

Wehl is Englantes. Schoreis atkal naw isdewees Englandeeschem un Amerikaneeschem to telegrafa drahti list pahre atlantikas juhru pahri. Wehtra leela effoht usnahkuse juhra, kas kuggus isklidinajuse un drahtu wirwe pahtruhkuse, un juhras dibbenà pasubduse. Pawissam kahdas 500 juhdses telegrafa drahtes nogremdetas un pasaudetas un weena patte juhde schahdas drahtes maksajohht 600 sudr. rublus. Te palikke! Redsehs un dshidehs, ko nu wianni darris. Ne tizzam wis, ka scho darbu pamettihs ne isdarritu.

Is Londones. Londoneeschem usgahjuschas pawissam jaunus, nedsirdetas behdas. Temses uhdens sahkoht smirdeht un puht. (Temse irr Londones ohstas uppe kà pee mums daugawa.) Taggad wehl warroht daudf mas glahbtees, kad daschadi wehji to uhdeni kustina un smalku isklidina, bet ko gan darrischoht

ruddeni, ihpaschi September mehnesi, kad laifs wairak rahms ween turrotees! Slimneeki spit-tali paleekoht stimmati un teefas-kungi newarroht sa-eet us sawu sehdeschanu; wissi steidsotees abra no pilssehtas us sakkumeem. Gribb gan padohmu mehleht, ka to draudedamu nelaimi nowehrst, bet neba tas til lehti isdarrams.

Wehl is Londones. Leela nelaimie tur notikkuse Manchester pilssehtä tai fabriki, fur dselsu-zella brauzamas maschihnes laisa. Sagahjuschi dauds kungi stattitees kahda deenä, kad prohwejuschi weenu maschini, kas preeksch Kreewu-senmes dselsu-zelleem taifita. Bet meisteti maschinei par dauds ustizzejuschi, ta, ka katlis sprahdsis puschu un wissaplahrt leelu pohsu padarrijis. Geschi zilweki, breezmigi saplohfiti us weetas palikkuschi nohst un septitais pehz tam mirris. Stary teem, kas mirruschi, arri irr pats fabrika preekschneeks un katlu meisters un tadeht fabrikam, fur 1500 strahdneeki iddeenäs darbu atradde, us pahri deenahm bij japaleek meera.

Is Jerusalemes. Sawä 16tä Ari. 1856 jan stahstijam, ka Turku sultans to wezzu Annas basnizu Jerusaleme atschkinkojis Sprantscheem. Taggad Sprantschu keisers 140 tuhstoschus frankus dewis, lai par scho nandu to basnizu pahrtajsa un istajsa par kattolu Deewannamu. Schi basniza Jerusaleme irr nerahl no Steppina wahrteem tai weeta, fur, ka laudis stahsta, swehtas Annas nams effoht stahwejis un fur winna Marin, Pestitaja mahtri dsemdejuse.

Is Turku senmes. Kaneas pilssehtä kahdi 4 bataljoni Turku katta-spehta nogahjuschi to dumpi sawaldiht, fo kristiti laudis zehluschi; bet kad kristiti ne fo launa naw darrijuschi un tuhlin pee meera dewuschees, tad Turku Pascha are naw lahwis winans aistrift. Tomehr tee Turku eedshwotaji, kas prett kristiteem eerohtschus jagrahbuschi, negribbeht wehl meera dohtees, willtigi aishildinadamees, ka winneem no teem kristiteem laudim bail effoht. Wezzam gubernatoram no turrenes ja-eet prohjam un

jauns tuhlin nahkschoht weeta. — Arri Lihbanus kalnös Kanaäna semme effoht dumpis iszehlees un sultans tuhlin aissuhrijis, isklauhsht, kahdas tur pahribas gubernators laudim darrijis un pawehlejis gahdaht, ka atkal meers teef.

Is Indijas. No turrenes nu wairs til beesi sinnas ne nahk ka preekschlaikä nahze, jo dumpineeki isklauhsht buhdami, nu wairs ne eedrohschijnajahs Giropeescheem wirsu mahktees, bet scheem winni ja-usmekle. Englaudeescheem Audes dalkä wehl effoht dauds eenaidneeku, fo wajjagoht uswarreht, bet taggad mas fo warroht darriht ta karsia laika deht, fo Giropeeschi newarr panest. Kahdas 20 lihds 100 werstes no Paknowes weetu weetahm us seemela pussi stahwoht kahdi 70,000 dumpineeki ar 25 leelgabbaleem, 50 werstes no Paknowes us wakkara pussi 12,000 dumpineeki ar 11 leelgabbaleem un deenwiddus rihjena kaktä weens leelu leelais eenaidneeks, Beni Mahda Sing, ar 12,000 wihreem un 10 leelgabbaleem. Des scheem wehl dauds masu wirsneeku, kas ar saweem burlakeem laupidami wissaplahrt wasajahs, ta ka kad wissus dumpineekus, kas schim brihscham Audes semme irr kahjas, kohpä saskaita, sanahl kahdi 129,000 wihri ar 50 lihds 60 leelgabbaleem. Englautes generalam Grantam Paknowä ar dauds masaku spehku wajjag scheem stahweht pretti. Kahda deenä wihrs ar weenu dalku sawu wihru mettahs kahdai zikkadelei wirsu, fur dumpineeku bij 16,000 kahjineeki, 1600 jahneeki un 6 leelgabbali, bet ne warreja neko isdarriht; tiffai 20 wihri tiffe eewainotti, 20 mirre no saules karsuma un 400 ta palikke stimmi, ka bij jaleek spittali. Paknowä paschä, kas taggad brangi nostiprinata, gan irr wairak ka 10,000 Giropas katta-wihri, bet schee wissi nedrihht no teijenes iseet, jo japaleek pilssehtai par fargeem, ka eenaidneeki atkal nedabbu te eemestees eeschä. — Generals Rose tai 10tä Mai deenä ar leelu firdsdrohschibu usbruzzis Kalpi pilssehtas dumpineekeem un til firdigi turrejees, ka wiss leelais pulks dumpineeku tizzis uswarrehts un tee behguschu us wissahm

puffehm. Tur ziffadele atradduschi 50 leelgabalus un diwus dumpineeku paschu taifitus meeserus, kà arri 24 farrogus. Magasihne bijuschas 10 tuhstoschas mahrzinas bisfsachtu 9000 mahrz. lohdu un lohti dauds wiffu-wiffadas karraleetas un mantas no leelas wehrtibas. Tè arri kahdi 3 fabriki bijuschi, tur karraleetas taifitas; bes tam usgahjuschi kastiti ar grahmatahm, to dumpineeku wirsneeki zits zitam rakstijuschi un kas nu israhda, kà tas dumpis ihsti eesahzees un kas tee ihsteni dumpa zehleji bijuschi. Skaidri warroht nu redseht, ka dumpineeki Kalpi pilsehtu ar to leelu karraleetu krahjumu fabrikehm turrejuschu par to leelako mantu un ar meesu un dwehseli bij apnehmischees to aistahweht; bet Englandeefcheem tik bij isdewees to uswarreht zaur to, ka tee peepeschi un newilloht teem usbrukke — ka scheewarren isbihjuschees, wiffu atstahje un nehmahs behgt. Ohtrà deenà Englandeefchi paktat dshidamees wehl kahdus 500 behgdamus eenaidneekus nokahwuschu, bet faules karstuma deht nespehjuschi tahli paktat dshitees. Dumpineeki tà effoht no bailehm pahremnti, ka schà woi-tà pahrgehrddamees raugohht ismuft.

L e i f c h i.

(Skattees 25tà Ari.)

Ir Troinatam ar Mongoleem bij darrischanas. Kahns jeb leelstungs Karba, Balaklaja dehls, gribbeja sawu tehnu atreebtees un tapehz ar leelu karraspehku no Mongoleem un Tattareem gahja us Leetawu. Jaw wiffur kuhpeja un degga, tur tik Mongoli rahdijahs: tè Troinatàs veefauze sawus brahlus Lubartu un Pisimuntu palihgà, ir zitti Kreemu leelkungi winnam ar karraspehku peebedrojahs, kà Swehtoflawis is Rijekwas, Sihmans is Druzkas, un nu winsch gahsehs pascham Kardam wirsü. Igi neganti kahwehs; pehdigi Leifchi islausehs zaur Mongolu barreem zauri, kas nu pa mallu mallahm behdse. Bet ir no Leifcheem dauds bij krittutechi, starv scheem Troinata brahli Lubarts un Pisimuntàs. Tik pat spehzigi, kà Troinatàs, walidija winna dehla dehls Ren-

tautis (Ringolts.)*) Kreemi nebuht newarreja zeest, ka Rentautis bij tik warrens. Tapehz dauds Kreemu leelkungi saweenojahs, arri Mongolus nehma palihgà, un usbrukka Rentautim wirsü. Bet winsch teem firdigs pretti stahjahs. Grodnas gubernà kahwehs no faules reeteschanas lihds faules noeefchanai; Leifchi winneja un wiffu Kreemu lehgeri panehme. Pa scho laifu Wahzeeschu brunnineeki no Widssemes bij Schamaità eelaufuschees un negantigi trakkojuschi. Bet Rentautis ahtri peeheidsees teem dewe labbu mahzibu. Leelà kauschanahs brunnineekus pawiffam iskahwe; patès mestrs Wolkins ar 45 brunnineekeem dabbusa gallu; lihds ar winneem wehl zitti nestaitami brunnineeku karrotaji beidsahs. Ne tik laimigi walidija Rentuta brahlis Mintautis (Mindaug***) 1238—1263. No saweem brahleneem winsch zaur tutteneem un sahlehm atswabbinajahs. Sawus brahla dehlus Ardwitn, Wikuntu un Zeezivilu winsch wehl tauwija, jehschu tohs prett Kreeweem isfuhthija ar to nodohnu, lai tur gallu dabbu. Bet Mintautis krahpehs, jo brahla dehli bij laimigi un uswarreja dauds semmes no Kreeweem; Ardwils panehme Druzku un Smolensku, Wikunts Witepsku un Zeezivils Polozku; un gribbedami saweem jauneem pawalstneekeem buht patihkami, winni wiffi trihs liffahs krittitees. Nu Mintautis sawus laimigus brahla dehlus apkarroja. Tapehz Wikunts ar brunnineekeem Rihgà flehdse derribu, brunnineekeem apshlidams Schamaitu un Jatweeschu semmi, lai tik no Mintauta ispesti. Tà tab nahzahs, ka Mintautis Polozku wis newarreja pahemnt, to Zeezivils un Wahzeeschu brunnineeki aistahweja. Kreemi patam redsedami, zif plahni Mintautim klahjahs, scho briedi turreja par isdewigu, pasandetas walstis atkal atdabbuht un tapehz no diwahm puffehm Mintautim wirsü uskritte. Mintautis nespehdams ar tik dauds eenaidneekeem

*) Wahrds Rentautis zehlees no wahrdeem: renti salassihnt un tauta apshime wirru, kas tautas salassa.

**) Mintautis irr wirs, kas tautas faminn.

reife karroht, derreja meeru un atdewe leelu dattu no Kreewu= semmes atpaffak. Pa scho laiku Kursemmes Latweeschi ar Wahzeescheem dshwoja faderribâ. Jo Latweeschi, kas bij ristijuschees, mafaja meslus un dohmaja, ka ar to peetiks. Kad nu reisi Wahzeeschu mestru funks Latweeschu wirsneekus us weesibahm eeluhdse, tab wianni turp nogahje nekahdu launumu prahâ neturredami: bet kamehr wianni pee galda sehdeja un dshere, apbrunnoti wihri istabâ eebrukka un wiffus weefus apkahwe. Tiflihdj schis negants darbs bij pasihstams, wiffi Latweeschi behga meschôs un wehstneekus no sawas tautas suhtija pee Mintautau. Jebchu Mintautam deesgan bij fo strahdaht, ka sawus brahla dehlus warretu apmeerinaht, tab tomehr winsch wis nekaweja, saweem apspeesteem kaimineem palihdseht. Winsch 1247 gaddâ nogahje us Kursemmi un apsehde Emboti. Meschâ paslehpusschees brunneeki wiannu usluhfoja. Kad nu winsch pillei wirsû mahzehs, brunneeki tam no mugguras usbrukka un leelu flahdi padarrija. Mahjâs pahrnahzis winsch sawu semmi atradde no Zeezivila isposhtitu. Gefam paspehja atreebtees, arri brunneeki bij eelausechees. Nu wairak gaddi pagahja ar kareem ween, un jebchu daudj affinis islehja, tab tomehr maf fo palihdseja. Tapehz Mintautis mestru fungu pee sewis eeluhdse par daschahm leetahm mihligi farunnatees. Pee galda, kâ jau bij parebams, runna bij par kristigu tizzibu un brunneeks arween labbu malku eedjerdams tif sirdigi runnaja, ka Mintautis lahwehs pahleeznatees. Winsch gribbeja palikt kristigs zilweks, sawu semmi no pahwesta par dahwanu nemt, ja tif pahwests wiannam kehniina wahrdu dohs un brunneeki to prett wianna brahla dehleem aislahwehs. Scho preezigu wehsti ar gawilechannu us Rohnu nolaide. Pahwests lifka diwus selta frohans taifht un Bruhschu biskapam nosuhtija, lai Mintauti un wianna gaspaschu kristi un frohne. Tas notifka 1252 gaddâ. Wehl zitti feschî simts Leischu fungi lifkâhs kristitees un wessela bruhsma no muhkeem tuhliht steidsahs us Leetawu. Nu Mintautis dohmaja sawus brahla

dehlus itt weegli sawaldsinaht. Bet kamehr Dresden jeb brunneeku beedriba Kursemmi pahwarreja, neparedseti eegaddijami jaunam kehni nam nekahwe sawus brahla dehlus apspeest. Wianna pawalsneeki no waideloteem (paganu preestereem) usgumbiti nebuht negribbeja kristigu tizzibu sawâ staryâ zeeft un tapehz dumpi fazehlahs prett kristigahm eestahdischanahm un sewischi prett kristigeem muhkeem. Te Mintautim kas prahâ eeschahwehs. Sawus pawalsneekus fleppeni pais usgumbidams winsch rahdijahs jo nespehzigs teem pretti stahweht un praffija no brunneekeem palihdsibu. Brunneeki palklauffija un desmit gaddus kahwehs ne ween ar wisseem saweem zittahrtigeem prettineekeem, bet arri ar saweem hijuscheem beedreem, ar Mintautau brahla dehleem. Tahdâ wihse brunneeki daudj no saweem spehkeem welti istehreja un pasaudefa. Mintautis par to no wiffas firds preezajahs un gribbedams tohs jo sirdigus taifht, winsch teem pa brihscheem kahdus semmes gabbalus dahwinaja, arri par mantineekeem pah sawu walsti eezehle. Bet jo leelu pohstu Wahzeeschi weedshwoja 1261 un 1263 gaddâ. Pirmajâ reise brunneeki us Kursemmi eedami no Leischeem peepeschi tifka apsentti un tâ kanti, ka tif rets warreja us Klaipehdu isprukt. No schejenes Bruhschu brunneeki peesauze wiffus Widsemmes karra spehkus palihgâ. Widsemneeki steigschus peesteidsahs, bihdamees, Mintautau atwehletas semmes pasaudeht, bet pirms eesahze kantees, wirsbiskaps no Mihgas meeru faderreja us diweem gaddeem. Bet tifko diwi gaddi pagahja, tab atkal tschetri tuhstoschi Leischi Kursemmi breefmigi pohstija. Mestru funks paschu laiku ar Widsemmes un Bruhschu brunneekeem, ar Dahneem un kristiteem Kuhreem gribbeja kahdahm apzeetmatahm pillim prowiantu peewest, kad sinnu dabbuja, ka Leischi essoht tuwumâ. Winsch teem pretti gahja. Jaw Leisshus warreja pee Durbes 13 Zuhlija eeraudsiht, kad Kuhri eesahze mestru fungus luhgt, lai wiinneem no Leischeem panemtas seewas un behrunus atpaffak dohdohht. Bet mestru funks wiannu luhgschannu wis nepalklauffija. Leischi zittu

neko nebij laupijufchi, kà tif Kuhru mantas. Itt ehmigi irr dſirdeht, ar kahdu prahtu Pruhſchi (kahda Latweeſchu tauta) un Wahzeefchi tē gahja karrā. Kahds Pruhſchu waddons ſawus laudis uſſkubbinaja ſirdi turreht tã runnadams: „Peeminneet ſaldu meeſtinu, ko jums Wahzeefchi al-laſch ſawās dſihrēs dewe, peeminneet raibas dreh-beſ, ar ko tee juhs apdahwinaja, un nekawejeet wiſ taggad ſawu dſihwibu vreekſch winneem no-doh.“ Wahzeefchu brunnineeki laikam palai-dahs uſ ſawu paſchu ſpehku un ſapraſchannu, ta-pehz Deews teem kã redſams negrribbeja pa-lihdſeht! Paſchã kãuſchanahs Kuhri ſirdida-mees par brunnineeku mantas kahribu gahja uſ Leiſchu puffi, kaſ zaur to winneja. Meſtru kungs, ſimt peezeſmit brunnineeki un gandrigh wiſſ Wahzeefchu karrã pulkſ bij apkauts. Uſtonuſ ſa-ſertuſ brunnineekuſ dſihwuſ ugguni zeppe un tã deeweem uppureja. Dohbele eenahze Leiſchu roh-kãſ. Schi liſta pee kriſtigitteem laudihm tahdas breeſmaſ iſplattija, ka ilgu laiku leeli karrã ſpehki no maſa pulzina Leiſchu behga. Tee bij, tã ſa-foht, iſmiſſuſchi palikkuſchi un ſpehzigee drohſchee Leiſchu ſohbin tohſ kappaja nepeekuffuſchi. Bah-weſtſ jaunuſ kruſta karruſ prett Leiſcheem fluddi-naja: karrã pulkuſ, kaſ zaur to ſaloffjahd, neilgi pehz tam arri apkahwe. Nu Mintautiſ kriſtigu tizzi-bu atkal atmetta un pawehleja 1267tã gaddã wiſſuſ Wahzeefchuſ apkaut, kaſ Veetawã jan leelã pulkã bij eeweefuſcheeſ. Mintautiſ patſ ar Nowgoro-das leekungu Jarofflawu un ar Schamaitaſ ku-ningaiſchki Troinatu ſaweenojahs prett Wahzee-ſchu brunnineekeem. Ar leelu karrã ſpehku wiſſch taſ paſchã gaddã dewehſ uſ Widſemmi lihdſ Zehſim, fur wiſſa beedreem bij nahtr. Bet kad dſirdeja, ka Jarofflawſ effoht uſ Iggauneem gahjiſ, Mintautiſ leelu ſemmes gabbalu iſpoh-ſitiſ greeſehſ atpakat uſ mahjahm. Troinats pa tam bij Behrnawu ſadedſinajiſ un ar bag-gatu laupijumu paſchu laiku gribbeja pahre Dau-gawu pahrzeltteeſ, kad Wahzeefchi tam nejau-ſchi uſkritte un pee mehneſniſes wiſſa pulku gandrigh gluſchi apkahwe. Ja ſabeedroti Lei-ſchu un Kreewu karrã pulki buhtu kohpã tur-

rejufcheeſ, tad brunnineeki buhtu beigufcheeſ. Bet tã wiſſi atkal uſſehle jo ahtri. Min-tautam, kaſ wehl leelaſ leetaſ gribbeja iſdarriht, nu gaſ uſnahze. Winna gaſpaſcha bij uomir-ruſe un tahſ mahſa, Pleſkawas leelmahte, bij uſ behrehm atbraukufe. Skaiftuma dehl Mintautiſ eekſch wiſſaſ eemihlejahſ, un kad wiſſa negrib-beja Mintautim pa prahtam darriht, tad wiſſch ar warru to ſpeeda wiſſa prahtam padohteeſ. Par tahdu apſmeeklu wiſſaſ laulahtſ draugſ Daugmuutſ lohti ſaſchutte, bet neſpehzibaſ lab-bad newarreja atreebteeſ. Tapehz luhdſe Troi-natu palihgã, kaſ Mintautu nakit gultã no-duhre.

Behz Mintauta nahweſ Troinats palikka fun-ningaiſchkiſ jeb leelkungs, bet neilgu laiku walddijſ patſ tiffa nokautſ. Nu Leiſchi ilgu laiku par to ſtrihdejahſ, kam buhſ par funingaiſchki palikt. Pa ſchahm kilbahm Leiſchi Widſemmi wiſ nelikka meerã. Jaw 1279 gaddã wiſſi leeleem pulkeem dewehſ pahre Daugawu un pee Miſkraukleſ breeſ-migi kaudameeſ uſwinneja brunnineekuſ. Patſ me-ſtru kungs dabbuja gallu un ſwehtas Marijaſ kar-rogſ eenahze Leiſchu rohkãſ. Behdigi eezehle Min-tauta dehlu Woifcheku par walddineeku. Bet wiſſch meerã buhdams ar to, ka ſawa tehwa nahwi Daugmuntam bij atreebiſ un to noſittis, gahja kloſteri un palikka muhkſ. Uſ wiſſa gribbe-ſchannu iſwehleja Wihtenu par funingaiſchki. Scho wihtu Troinats reiſ no Pruhſcheem ar laupijumu pahrnahkdams eeraudſija lauku darbuſ ſtrahda-jam. Wiſſch Troinatam patikka un tapehz ee-ſahkumã tiffa lambarjunkereſ un pehzal generalſ. Bet ar Wihtena paauſſinaſchannu par funingai-ſchki zitiſ augſtſ Leitſiſ, Beluſſa, nebij ar meeru. Kad nu Beluſſa netikka eezeliſ par funingaiſchki, wiſſch gahja uſ Pruhſcheem, liſkãhſ kriſtiteeſ, un ar brunnineekeem ſaweenojeeſ ſawu tehwu ſemmi pohſtija. Geſahkumã Wihtenſ nebij laimigſ: Pohli wiſſu reiſ uſwinneja un Pruhſchu brun-nineeki panehma paſchu Grodnu. Bet tiffa ſawã walſiſ bij apſtiprinajeſ, wiſſch wiſſu atkal iſlihd-ſinaja. Wiſſch reiſu reiſehm brunnineekuſ uſ-winneja, ſewiſchki 1287 gaddã, fur jo ſirdigaiſ

mestru kungs Willis Schauerburgis ar peezdesmits zitteem brunnineekeem kritte. Tik nahkoschâ gaddâ, kad Kurfemmes Latweeschî brunnineekeem bij padewuschees, winsch meeru derreja. Gribbedams Leischu jauneklus ic meera laikôs pee eerohtscheem peeraddinaht, Wihstens pillis pee rohbeschahm celiffa garnijonu, kas pehz nospreesta laika pahrmajijahs un pee arkla gahja. Gudmins (Gedimins*) Wihstena dehs no 1315—1328, walbija wehl laimigaks. Tuhliht eefahkoht walbiht winnam bij karsch jawedd. Wahzeeschu brunnineeki bij Pruhshus (kahdu Latweeschu tantu) glusht uswarrejuschî un nu dohmaja arri Leetawu paxent. Jaw Kauna un Zurburga bij winnu rohkas un no turrenes winni wissu Schamaitu pohstija. Gudmins toreisi stahweja starp schihm pilsehtahm, un itt meerigi stattijahs, ka cenaidneeki winna zeemus favedsinaja un gaidija palihgu no Rowgradakas un Polzkas.

A—n.

(Us preekschu wehl.)

Uppmalleets un Uppeneeks.

Diwi fainneeki dshwoja sawas mahjâs pee uppes; weens weenâ, ohtrs ohtrâ uppesmallâ. Winni sauzahs, weens Upamalleets ohtrs Uppeneeks; kahda starpiba pee teem wahrdeem dohmajama? — Man schkeet schahda: pirmejâs wahrds rahda tahdu, kas uppes mallâ, ohtrs tahdu, kas pa uppi, no uppes, ap uppi, garr uppi ic. tadeht ta starpiba irr tahda, ka fatru reis tee wahrdi weens prett ohtru stahw. No eefahkuma, kamehr nebij labbi eevasinnuschees, winni tiffai sauzahs pee wahrda: Uppmalleet, — Uppeneek; bet ar laiku weenam woi ohtram gaddijahs kas peetruht, tad weens pee ohtra atnahdams teize: klaus mihlais nahburgs! Man schim brihscham ta un ta leeta peetruhtusi, woi un man newarri ar to palihdseht, tad es tew ar leelu pazeizibu to atdohschu. Ohtrs atbildeja: man ta leeta gan irr, jeb arri: man tik tahl gan buhs, ka tew schoreis warre palihdseht un to labpraht darru, jo „nahburgu starpâ“ jaw wajag' ween'

ohtram palihdsetees! — Tâ winni un weens ar ohtru stahweja „nahburgu starpâ“ un dshwoja meerâ un saderribâ, ka arri zitti winnu peederrigi sahze us nahburgu starpu dohtees. Uppmalleescham bij dailas meitas, Uppeneekam bija dishans puisis, kas tahm fo ansis gribbeja eemuffinaht un tâ nu zehlahs ta buhschana, ka jaw deenumusch' „j a u n u k a u s c h u s t a r p â“ prohti, karsa, nedeschama eemihleschanahs weenam eefsch ohtru jeb „m i h l e s t i b a s - s t a r p a.“ Meitas daschubrihd' pa naktim meegu nokawejuschas plahpadas woi danzodamas ar nahburga puischeem, gamôs buhdamas aissnaude, lohpi pahp uppi pahxbridduschî nahburgam labhibas gubbas isjauze, zuhkas wissu zehleenu nahburga kartuppelôs parakkahs un kafas darrija pa dahrsu pehz sawa kahriga meefas prahta. Uppeneeka puisis norihkohts pee lauka darba, bij arri us eschmalli eekrahzees. Uppeneeze eet kartuppelus raft, fo launagam wahriht, eeranga, ka tur farriki mudsch ween un darrijuschees jif useet. No bailehm pahxemia skanni eebrehzahs, ta ka razzeja lohpyini arri suukfus pazell un ruhdamî noruhschahs. Mahte nu blauj wissâ spehka; mahjas-tehws un laudis to eeklausahs un isskreij skattihst, kas tur noteek. Tê zitti eeranga kafas pa dahrsu, zitti lohpus pee gubbahm un zuhkas kartuppelôs. Nu sunni tohp faukti, un tohp klagahs un rihbihts. Zuhkas sahft muht prohjam reffschledamas un schnahdamas, kafas mettahs pahp sehtu sprausledamas ween, sunni steepjahs paktal; arri dishpuisis Mikkelihts usruhzees skreij lohpus nodsiht, un tâ wissa leela jaks dohdahs pahp uppi ka uhdens ween schalz, un sinnams, taisui us Uppmalleescha mahju, jo lohpeem ta mohde us mahju skreet, kad istruhzinati un stipri teek dshiti. Uppmalleescham brihnumâ, ka winna lohpi tâ bes laika warre us mahju skreet, jo winni to nefad nebij darrijuschî, bet driht to wainu eestattija: nahburga sunni tohs dfinue! — Winsch ahtrs wihrs buhdams, par to dikti eeskaites, ka winna nahburgs sawus nifnus sunnus nepeewalda, bet teem lauj apfahrt skraidihst un schim lohpus kohst un no gammibahm nodsiht, pakere jawu peelahdetu dubbult' biffi un

*) Gudmins irr wihrs, kas Gudmus saminn.

teem par gabbalu pretti skrehjis ar weenu stohbri nifnu Brittanu pee femmes leet un ar ohtru Krantscham weenu kahju ihfaku padarra, ta ka tas kaudams weenu us mahjahm lezz. — Uppeneeks, kam ta skahde padarrita, nebij gan tahds wihrs, kas ahtri warreja eedusmotees, winsch bij tahds palehns un mehdsse tahdu leetu meerigi apfwehrt, pahrdohmaht un aprehkmaht, bet winnam bij tas eeraddums, pee strihdes leetahm arween dsiffak un dsiffak eewaizahht, ta ka prettineekam gruht nahzjhs atbildeht. Winsch nu arri, kad nahburga lohpi ar jakii bij mahja pahrskrehjuschi, tuhlin us turreni paffak dewahs un lehnem eedams pahrdohmaja, zif leela starpiba tas effoht, woi wiinna kartuppelus nahburga zuhkas ehd, jeb pascha zuhkas un pats ar sawu faini bruhke. Ta winsch par wissu sawu skahdi dauds eewaizaschanas pehz rindes gattawas fastahdijis pee uppes bij nouahzis, fur pa laipu pahri eijams; te us reis schahweens us schahweeni norihbeja un suns fahze nahwigi kauft. Tiffo Uppeneeks us laipas tizzis, te franzis us trim kahjahm lehfdams, kaudams un neapflattidams ka bulste pretti, schaujahs fainneekam starp kahjahm un schis — plaulsch! — ka meeschu maifs uppe eemehrzahs. Par laimi ta weeta nebij dsilla nedf akminaina, bet maffeniht duhnas, kurras winsch itt mihsiti eegrimme. Ta winsch bes kahdas waines ka duhnuwehsis pee mallas israhpahs, un — daschs labs nu dohmahs, ka winsch no uppes israhpees us mahjahm lihdihs, bet dsirdeseht! — Uppeneeks warreja tiffai palehnam dusmas eenahkt, jo ka fazzihis, winsch eelsch wiffahm leetahm zaur eewaizaschanu, pehz wiinnu ihstenas buhschanas, pehz skaidras taifnibas ween mekjeja. Winsch nehme katru leetu fewischki un ne wis ta ka daschi mehds, dauds leetas kohpa sawilldami par weenu paschu leetu taifsiht. Ja nu winnam, ta ka schodeer, gaddijahs wairaf errigas leetas prett kahdu zilwefu, pahr furrahm kas eewaizajams, tad winsch tuhlin pee pirmas eewaizaschanas ne apflaitchs un schi arri nebij ta patti swarriga, bet winsch lifte tahs pehz tahdas kahrtas, ka pee masakahm eefahze un pee leelakahm jeb swarriga-

kahm beidsse, ta nu saprohtams, ka pee errigahm leetahm wiinna dusmiba tiffai pehz ta mehra peenehmahs, zif dauds tahs leetas weena pahr ohtru leelaka mehrtiba skahweja, prohti, pehz tahs „starpibas“ ka tahs leetas weena prett ohtru skahw, jeb zif tahs weena pahr ohtru wairaf welt. Ja nu waiza, kas no teem schahs deenas notiffumeem Uppeneekam tas swarrigakajs btja, tad us to atbildams: wiinna eemehrschanahs uppe. Lai gan winnam nahburga lohpi pee labbibas, pee kartuppeleem un pa dahrsu leelu skahdi bij darrijuschu un zaur to eekrischanu uppe nekahdas zittas wainas, ka tiffai drehbes flajjas tiffuschas — luhk, schi bij tomehr ta wiffswarrigaka leeta, pahr furreu Uppeneeka bahrsiba warren apflaitchs, ta ka winsch wairs pirmas us mahju negahje faufas drehbes apgehrbi, bet tuhlin ar garrreem sohleem us nahburga mahju staigaja. Un ka nu schoreif wiinna bahrsiba ta eepreefsch bij eedeggusees, tad arri ta eewaizaschanu rinde apgreesahs un preefscha skahweja ta swarrigaka leeta.

Nahburgs Uppmalleets dabbusis pee funneem atreebtees par lohpu dsichscham un kohscham, bij no sawahm ahtrahm dusmahm arei ahtri atdsifsis. Winsch Uppeneeku eeraudsijs par gabbalu nahkam, dohma, ka tas steidses deht saweem nifneem funneem noluhgt, bet kad tas tuwat nahfdams, ka brihnams ar duhnahm apraipihts un pilledams parahdijahs, tad Uppmalleets newarreja walдитеes no smeefleem, smehje pilna rihkle. Tas Uppeneekam bija ka elje us leesmahm un wiinnu padarrija ka dullu no dusmahm. Wiffa apdohmiba un leetu ischkrischana nu bij suddusi un winsch schahwahs ka ehrglis nahburgam wirsu. Tam arri smeefli pahrgahje, redsoht, ka ne eet par smeeflu, lai gan nesunnaja, kadeht nahburgs Uppeneeks tahda smeeflaina buhschana pee wiinna nahzis. Ta wiinnu nu abbi fahze pluhktees, kamehr sakritte weens us ohtru. Uppeneeks wirsu buhdams nu tahda „nahburgu starpas“ arri Uppmalleescham no sawas duhnu pilnibas isdallija, ta ka par masu brihdi abbi weenada buhschana isflattijahs. Pehz kahdahm deenahm stai-

gaja teefas wihri pee Uppeneeka to fahdi notaf-
feereht, tad dſirdeja, fa pehz teefas ſpreeduma
Uppmalleefſham tihroma fahde bijuſe ja-atlih-
dſina, bet par funnu ſchauſchannu un plehſchanohs
wehl ſewiſchki abbi ſtrahpè krittufchi. — No ta
laifa winni weens ohtram ar leelu lihſumu zellu
greese un weens ohtru tà pagreifi uſſkattija, fa
laudis to noſkattidami teize: teem irr tahds prahts
weenam us ohtru, tà deenmuhſch' „eenaid neeku
ſtar pà!“ — (Us preeſſchu belgum.)

K a h r l i s.

Zuhs jaunekki, lai muhſcham ſwehta
Zumſ lihgawinas mihliba!
Kas weenreis jau ta isredſeta,
Lai muhſcham irr ta mihtaka:
Tà Kahrlim bija lihgawina,
Ka drihs jau apſampt zerreja.
Tè atnahza ta behdu ſinna:
Tam ja-eet karra-deeneſtà.

Ar gauſcham aſſarahm wehl kluffi
Pee fruhthim bruhthi peespeeda,
Do nobutſchojs us abbu puſſi,
Winiſch tai ar Deewu atdewa:
Tad ſirgam muggurà ar johni
Us karra lauku aiſſchahwahs,
Tur pelniht gohda-wihra lohni,
Winiſch wiſſà ſpehka publejahs.

Dauds leelus darbus iſdarrija
Tur ſtipru wihru elkon,
Kur Kreewu Ehrgliſ rebsams bija,
Puſſ mehneſim tur jabehg bij'.
It ihpaſchi kur Kahrlis gahja
Ar ſawu ſpehku duhſchigi,
Tur Turku ſchleppi nepaſtahja,
Bet tappa druſſàs lauſiti.

Drihs gaddus ſtrahdajis us karra
Winiſch ilgali wairſ neſpehja;
Bij ſlims; ſirds ilgojahs par warru
Pehz mihtakajas waldſina.
Ar Deewu dewis Generakeem,
Winiſch kuggi kahpis, ſteidsahs eet
Us tehwu ſemmes kraſteem taſteem,
Kur winna ſirſchu pukke ſeed.

Drihs bij pee durrihm — peeklauweja:
Sirdsmihtta mannim atwerri!

Bet ſweſcha balſ tam atbildeja
No eekſchenes it behdigi:
Ta, fo tu mekle, naw wairſ ſcheitan,
Do debbes bruhtgans panehma;
Wehl wakkar bij' tahs kahſas teitan,
Nu kloſteri par nonni ta!

Ar gauſchi noſkummufchu prahtu
Nu Kahrlis durris atſtahja;
Rei gohda-ſihmes likka klahtu,
Rei ſirgam kahpa muggurà.
Winiſch apjohſees ar ſpalwu ſwahrkeem
Kà nepaſiſtams pilgeris,
Kluſſinam wilkahs ahr' pa wahrteem,
Ar Deewu, mahjahm ſazzijis.

Nu buhdinu winiſch uſtaifija
Kur palejà prett kloſtera,
Kur winna mihtas lohdsiniſch bija
It kuplà leepu pa-ehnd.
Kur kluffà garrà ſafehdeja
No rihta winiſch lihds wakkaram,
Un ſkattijahs, zil azzis ſpehja
Us lohdsinu ſarp leepinahm.

Tà ſkattijahs winiſch zauru deenu
Un nakti zauri ſkattijahs,
Un nenolaida azz' neweenu,
Kamehr tas lohdsiniſch atwehrahs.
Un reds, ta ſelta lihgawina
Tad lohgå ſaldi paſmehjahs.
Us leiju ſkattijahs pehz winna,
Kà engels pilla mihlibas.

Tad preezigi winiſch gultà krittta
Un ſaldà meegà aiſmigga,
Un preezigs azzis augſcham ſitta,
Kad rihta blaſma ſpihdeja.
Tà ſehdeja winiſch daſchu deenu
Un daſchu gabdu ſkattijahs
Us augſchu behdigi arweenu,
Kamehr tas lohdsiniſch atwehrahs.

Kamehr ta ſalta lihgawina
Tam lohgå ſaldi paſmehjahs,
Us leiju ſkattijahs pehz winna,
Kà engels pilla mihlibas.
Tà kahdà rihta eeraudſija
Do ſehſcham tur ſaſtinguſchu;
Tahs ſtihwas azzis greeſtas bija
Us lihgawinas lohdsinu.

E. D—g.

Lihds 4. Juli pee Nihgas amahtuſchi 758 kuggi, aigahjuſchi 603 kuggi.

B r i h w d r i k k e h t.

No juhrmallas-gubnementu augſtas walbiſchanaſ puſſes: Staatsrath Schmitt.

Nr 46.